

บทที่ 4

หลักการบันทึกรายการทางบัญชี

การบันทึกรายการทางบัญชี

การบันทึกรายการทางบัญชีเกิดจากการนำผลของการวิเคราะห์รายการค้าที่เกิดขึ้นในแต่ละรายการตามหลักบัญชีคือการบันทึกบัญชีด้านเดบิตและด้านเครดิตด้วยจำนวนเงินที่เท่ากันในสมุดรายการขั้นต้นอันประกอบด้วยสมุดรายวันทั่วไปและสมุดรายวันเฉพาะซึ่งจะมีผลกระทบต่อสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้และค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและลดลง

ความหมายของยอดดุลเดบิตและเครดิต

ยอดดุลเดบิต (debit balance) หมายถึง ส่วนเกินของยอดรวมเดบิตจากยอดรวมเครดิต และยอดดุลเครดิต (credit balance) หมายถึง ส่วนเกินของยอดรวมเครดิตจากยอดรวมเดบิต (สมาคมบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทย, 2538, หน้า d – 1 และ c – 12)

การบันทึกบัญชีตามระบบบัญชีคู่ สามารถแสดงยอดดุลหรือยอดคงเหลือของบัญชีแต่ละหมวดได้ดังตารางที่ 4.1 หน้า 142

ตารางที่ 4.1 การแสดงยอดดุลหรือยอดคงเหลือ

หมวดบัญชี	ผลการวิเคราะห์รายการค้า	การบันทึกบัญชี	ยอดคงเหลือ
1. สินทรัพย์	สินทรัพย์เพิ่มขึ้น	ด้านเดบิต	ด้านเดบิต
	สินทรัพย์ลดลง	ด้านเครดิต	
2. หนี้สิน	หนี้สินเพิ่มขึ้น	ด้านเครดิต	ด้านเครดิต
	หนี้สินลดลง	ด้านเดบิต	
3. ส่วนของเจ้าของ	ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น	ด้านเครดิต	ด้านเครดิต
	ส่วนของเจ้าของลดลง	ด้านเดบิต	
4. รายได้	รายได้เพิ่มขึ้น	ด้านเครดิต	ด้านเครดิต
	รายได้ลดลง	ด้านเดบิต	
5. ค่าใช้จ่าย	ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	ด้านเดบิต	ด้านเดบิต
	ค่าใช้จ่ายลดลง	ด้านเครดิต	

การแสดงยอดดุลหรือยอดคงเหลือของบัญชีในแต่ละหมวด ซึ่งประกอบด้วย หมวดสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่ายปรากฏ ดังนี้

Dr.	หมวดบัญชีสินทรัพย์		Cr.
บันทึกรายการค้าที่ทำให้สินทรัพย์เพิ่มขึ้น	XX	บันทึกรายการค้าที่ทำให้สินทรัพย์ลดลง	XX
		ยอดคงเหลือ	XX

Dr.	หมวดบัญชีหนี้สิน		Cr.
บันทึกรายการค้าที่ทำให้หนี้สินลดลง	XX	บันทึกรายการค้าที่ทำให้หนี้สินเพิ่มขึ้น	XX
		ยอดคงเหลือ	XX

Dr.	หมวดบัญชีส่วนของเจ้าของ		Cr.
บันทึกรายการค้าที่ทำให้ส่วนของเจ้าของลดลง	XX	บันทึกรายการค้าที่ทำให้ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น	XX
		ยอดคงเหลือ	XX

Dr.	หมวดบัญชีรายได้		Cr.
บันทึกรายการค้าที่ทำให้รายได้ลดลง	XX	บันทึกรายการค้าที่ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น	XX
		ยอดคงเหลือ	XX

Dr.	หมวดบัญชีค่าใช้จ่าย		Cr.
บันทึกรายการค้าที่ทำให้ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น	XX	บันทึกรายการค้าที่ทำให้ค่าใช้จ่ายลดลง	XX
	ยอดคงเหลือ		XX

ต่อไปนี้เป็นข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์รายการค้าและการบันทึกรายการบัญชีตามระบบบัญชีคู่ของ “ร้านกนกวรณการบัญชี”

ตัวอย่างที่ 4.1 นางสาว กนกวรณ เปิดสำนักงานเพื่อให้บริการเกี่ยวกับการทำบัญชี “ชื่อกนกวรณการบัญชี” โดยเริ่มกิจการตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 25x1 รายการค้ามี ดังนี้

มกราคม	1	นางสาวกนกวรรณ นำเงินสด 300,000 บาทและอาคาร 500,000 บาท มาลงทุน
	15	ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินสด 10,000 บาท
กุมภาพันธ์	1	ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินสด 60,000 บาท
มีนาคม	15	ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินสด 5,000 บาท
	31	กิจการส่งบิลเรียกเก็บเงินค่าบริการทำบัญชีจากลูกหนี้จำนวน 200,000 บาท แต่ยังไม่ได้รับชำระ
เมษายน	15	นางสาวกนกวรรณ ถอนเงินสดไปใช้ส่วนตัวจำนวน 4,000 บาท
มิถุนายน	10	กิจการได้รับเงินชำระหนี้จากลูกหนี้เป็นเงินสด 100,000 บาท ซึ่งเป็นลูกหนี้ของวันที่ 31 มีนาคม 25x1
กรกฎาคม	25	จ่ายค่าไฟฟ้าเป็นเงินสดจำนวน 3,000 บาท
สิงหาคม	1	กิจการกู้เงินจากธนาคารกรุงเทพ 200,000 บาท นำฝากธนาคารทันที ธนาคารคิดดอกเบี้ย 6% ต่อปี
กันยายน	1	ซื้อพันธบัตรรัฐบาลเป็นเงินสด 60,000 บาท อัตราดอกเบี้ย 3% ต่อปี
ตุลาคม	1	นางสาวกนกวรรณ ได้รับเงินสดค่าบริการทำบัญชีจากลูกค้าจำนวน 60,000 บาท กำหนดสัญญา 6 เดือน โดยได้บันทึกเป็นรายได้
พฤศจิกายน	1	จ่ายค่าเบี้ยประกัน 18,000 บาท เป็นเงินสด
	15	นำเงินสดฝากธนาคารจำนวน 50,000 บาท
ธันวาคม	15	ส่งบิลเรียกเก็บเงินจากลูกค้าเป็นเงิน 100,000 บาทยังไม่ได้รับชำระ
	31	จ่ายเงินเดือนพนักงานเป็นเงินสด 60,000 บาท

การวิเคราะห์รายการค้าและการบันทึกรายการทางบัญชีตามระบบบัญชีคู่ แสดงได้ ดังนี้
รายการค้า วันที่ 1 มกราคม 25x1 นางสาวกนกวรรณ นำเงินสด 300,000 บาท และอาคาร 500,000 บาท มาลงทุน

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 มกราคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์และส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดเพิ่มขึ้น สินทรัพย์ประเภทอาคารเพิ่มขึ้น และส่วนของเจ้าของประเภททุนเพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

- 1) เงินสดเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเงินสดด้านเดบิต จำนวนเงิน 300,000 บาท
- 2) อาคารเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีอาคารด้านเดบิต จำนวนเงิน 500,000 บาท และ
- 3) ส่วนของเจ้าของเพิ่มขึ้นบันทึกบัญชีทุน – น.ส.กนกวรรณ ด้านเครดิต 800,000 บาท

รายการค้า วันที่ 15 มกราคม 25x1 ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินสด 10,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 15 มกราคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและลดลง คือ สินทรัพย์ประเภทวัสดุสำนักงานเพิ่มขึ้น และสินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

- 1) วัสดุสำนักงานเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีวัสดุสำนักงานด้านเดบิต จำนวนเงิน 10,000 บาท
- 2) เงินสดลดลง บันทึกบัญชีเงินสดด้านเครดิต จำนวนเงิน 10,000 บาท

รายการค้า วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 25x1 ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินเชื่อ 60,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 กุมภาพันธ์ มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้น และหนี้สินเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทอุปกรณ์สำนักงานเพิ่มขึ้น และหนี้สินประเภทเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผลดังนี้

- 1) อุปกรณ์สำนักงานเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีอุปกรณ์สำนักงานด้านเดบิต 60,000 บาท
- 2) เจ้าหนี้เพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเจ้าหนี้ด้านเครดิต จำนวนเงิน 60,000 บาท

รายการค้า วันที่ 15 มีนาคม 25x1 ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินเชื่อ 5,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 15 มีนาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้น และหนี้สินเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทวัสดุสำนักงานเพิ่มขึ้น และหนี้สินประเภทเจ้าหนี้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

- 1) วัสดุสำนักงานเพิ่มขึ้นบันทึกบัญชีวัสดุสำนักงานด้านเดบิต จำนวนเงิน 5,000 บาท
- 2) เจ้าหนี้เพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเจ้าหนี้ด้านเครดิต จำนวนเงิน 5,000 บาท

รายการค้า วันที่ 31 มีนาคม 25x1 กิจการส่งบิลเรียกเก็บเงินค่าบริการทำบัญชีจากลูกหนี้ จำนวน 200,000 บาท แต่ยังไม่ได้รับชำระ

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 31 มีนาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและรายได้เพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทลูกหนี้เพิ่มขึ้น และรายได้ประเภทรายได้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

- 1) ลูกหนี้เพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีลูกหนี้ด้านเดบิต จำนวนเงิน 200,000 บาท
- 2) รายได้เพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีรายได้ด้านเครดิต จำนวนเงิน 200,000 บาท

รายการค้า วันที่ 15 เมษายน 25x1 นางสาวกนกวรรณถอนเงินสดไปใช้ส่วนตัว 4,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 15 เมษายน มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์ลดลงและส่วนของเจ้าของลดลง คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง และส่วนของเจ้าของประเภทถอนไปใช้ส่วนตัวลดลง

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

1) ถอนใช้ส่วนตัวลดลง บันทึกบัญชีถอนใช้ส่วนตัวด้านเดบิต จำนวนเงิน 4,000 บาท

2) เงินสดลดลง บันทึกบัญชีเงินสดด้านเครดิต จำนวนเงิน 4,000 บาท

รายการค้า วันที่ 10 มิถุนายน 25x1 กิจการได้รับเงินชำระหนี้จากลูกหนี้เป็นเงินสด 100,000 บาท ซึ่งเป็นลูกหนี้ของวันที่ 31 มีนาคม 25x1

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 10 มิถุนายน มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและลดลง คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดเพิ่มขึ้น และสินทรัพย์ประเภทลูกหนี้ลดลง

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

1) เงินสดเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเงินสดด้านเดบิต จำนวนเงิน 100,000 บาท

2) ลูกหนี้ลดลง บันทึกบัญชีลูกหนี้ด้านเครดิต จำนวนเงิน 100,000 บาท

รายการค้า วันที่ 25 กรกฎาคม 25x1 จ่ายค่าไฟฟ้าเป็นเงินสดจำนวน 3,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 25 กรกฎาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์ลดลงและหมวดค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง ค่าใช้จ่ายประเภทค่าไฟฟ้าเพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

1) เงินสดลดลง บันทึกบัญชีเงินสดด้านเครดิต จำนวนเงิน 3,000 บาท

2) ค่าไฟฟ้าเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีค่าไฟฟ้าด้านเดบิต จำนวนเงิน 3,000 บาท

รายการค้า วันที่ 1 สิงหาคม 25x1 กิจการกู้เงินจากธนาคารกรุงเทพ 200,000 บาท นำฝากธนาคารทันทีธนาคารคิดดอกเบี้ย 6% ต่อปี

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 สิงหาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและหมวดหนี้สินเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้น และหนี้สินประเภทเจ้าหนี้เงินกู้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

1) เงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้น บันทึกด้านเดบิตบัญชีเงินฝากธนาคาร 200,000 บาท

2) เจ้าหนี้เงินกู้เพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเจ้าหนี้เงินกู้ด้านเครดิต 200,000 บาท

รายการค้า วันที่ 1 กันยายน 25x1 ซื้อพันธบัตรรัฐบาลเป็นเงินสด 60,000 บาท อัตราดอกเบี้ย 3% ต่อปี

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 กันยายน มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและลดลงคือ สินทรัพย์ประเภทพันธบัตรรัฐบาลเพิ่มขึ้นและสินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

1) พันธบัตรรัฐบาลเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีพันธบัตรรัฐบาลด้านเดบิต 60,000 บาท

2) เงินสดลดลง บันทึกรับบัญชีเงินสดด้านเครดิต 60,000 บาท

รายการค้า วันที่ 1 ตุลาคม 25x1 นางสาวกนกวรรณได้รับเงินสดค่าบริการทำบัญชีจากลูกค้าจำนวน 60,000 บาท กำหนดสัญญา 6 เดือน โดยได้บันทึกเป็นรายได้

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 ตุลาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและรายได้เพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดเพิ่มขึ้น และรายได้ประเภทรายได้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปราบกฏผล ดังนี้

- 1) เงินสดเพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีเงินสดด้านเดบิต 60,000 บาท
- 2) รายได้เพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีรายได้ด้านเครดิต 60,000 บาท

รายการค้า วันที่ 1 พฤศจิกายน 25x1 จ่ายค่าเบี้ยประกัน 18,000 บาท เป็นเงินสด

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 1 พฤศจิกายน มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์ลดลงและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง และค่าใช้จ่ายประเภทค่าเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปราบกฏผล ดังนี้

- 1) ค่าเบี้ยประกันเพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีค่าเบี้ยประกันด้านเดบิต 18,000 บาท
- 2) เงินสดลดลง บันทึกรับบัญชีเงินสดด้านเครดิต 18,000 บาท

รายการค้า วันที่ 15 พฤศจิกายน 25x1 นำเงินสดฝากธนาคารจำนวน 50,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 15 พฤศจิกายน มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและลดลง คือ สินทรัพย์ประเภทเงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้นและสินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลง

การบันทึกบัญชี ปราบกฏผล ดังนี้

1) เงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีเงินฝากธนาคารด้านเดบิต จำนวนเงิน 50,000 บาท

2) เงินสดลดลง บันทึกรับบัญชีเงินสดด้านเครดิต จำนวนเงิน 50,000 บาท

รายการค้า วันที่ 15 ธันวาคม 25x1 ส่งบิลเรียกเก็บเงินจากลูกค้าเป็นเงิน 100,000 บาทยังไม่ได้รับชำระ

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 15 ธันวาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์เพิ่มขึ้นและรายได้เพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทลูกหนี้เพิ่มขึ้น และรายได้ประเภทรายได้เพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปราบกฏผล ดังนี้

- 1) ลูกหนี้เพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีลูกหนี้ด้านเดบิต จำนวนเงิน 100,000 บาท
- 2) รายได้เพิ่มขึ้น บันทึกรับบัญชีรายได้ด้านเครดิต จำนวนเงิน 100,000 บาท

รายการค้า วันที่ 31 ธันวาคม 25x1 จ่ายเงินเดือนพนักงานเป็นเงินสด 60,000 บาท

การวิเคราะห์ รายการค้า วันที่ 31 ธันวาคม มีผลทำให้บัญชีที่อยู่ในหมวดสินทรัพย์ลดลงและค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น คือ สินทรัพย์ประเภทเงินสดลดลงและค่าใช้จ่ายประเภทเงินเดือนเพิ่มขึ้น

การบันทึกบัญชี ปรากฏผล ดังนี้

- 1) เงินเดือนเพิ่มขึ้น บันทึกบัญชีเงินเดือนด้านเดบิต จำนวนเงิน 60,000 บาท
- 2) เงินลดลง บันทึกบัญชีเงินสดด้านเครดิต จำนวนเงิน 60,000 บาท

สมุดบันทึกรายการขั้นต้น

สมุดบันทึกรายการขั้นต้น (book of original entry) หรือสมุดรายวัน (journal) เป็นสมุดบัญชีที่ใช้จดบันทึกรายการค้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเรียงลำดับตามเหตุการณ์ของการเกิดรายการก่อนหลัง

ประเภทของสมุดบันทึกรายการขั้นต้น

สมุดบันทึกรายการขั้นต้น จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมุดรายวันเฉพาะและสมุดรายวันทั่วไป **สำหรับ**สมุดรายวันเฉพาะใช้บันทึกการค้าที่เกิดขึ้นสม่าเสมออันประกอบด้วยสมุดรายวันเงินสด สมุดรายวันรับเงิน สมุดรายวันจ่ายเงิน สมุดรายวันซื้อ สมุดรายวันขาย สมุดรายวันส่งคืน และส่วนลด สมุดรายวันรับคืนและส่วนลดและสมุดรายวันทั่วไป

สำหรับการศึกษาในบทนี้จะใช้สมุดรายวันทั่วไปเพียงเล่มเดียวในการบันทึกการค้าที่เกิดขึ้น รูปแบบของสมุดรายวันทั่วไปประกอบด้วย

สมุดรายวันทั่วไป

หน้า

วันเดือนปี	ชื่อบัญชีและคำอธิบายรายการ	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต

ตัวอย่างที่ 4.2 จากข้อมูลของรายการค้าในตัวอย่างที่ 4.1 สามารถแสดงการบันทึกการค้าในสมุดรายวันทั่วไปได้ ดังตาราง

วันเดือนปี		รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต		เครดิต	
25x1							
ม.ค.	1	เงินสด	111	300,000	-		
		อาคาร	121	500,000			
		ทุน – กนกวรรณ	311			800,000	-
		เจ้าของกิจการนำสินทรัพย์มาลงทุน					
ม.ค.	15	วัสดุสำนักงาน	114	10,000	-		
		เงินสด	111			10,000	-
		ซื้อวัสดุสำนักงานจ่ายเป็นเงินสด					
ก.พ.	1	อุปกรณ์สำนักงาน	122	60,000	-		
		เจ้าหนี้	211			60,000	-
		ซื้ออุปกรณ์สำนักงานเป็นเงินเชื่อ					
มี.ค.	15	วัสดุสำนักงาน	114	5,000	-		
		เจ้าหนี้	211			5,000	-
		ซื้อวัสดุสำนักงานเป็นเงินเชื่อ					
มี.ค.	31	ลูกหนี้	113	200,000	-		
		รายได้ค่าทำบัญชี	411			200,000	-
		ส่งบิลเรียกเก็บเงินจากลูกค้ายังไม่ได้รับชำระ					
เม.ย.	15	ถอนใช้ส่วนตัว	312	4,000	-		
		เงินสด	111			4,000	-
		ถอนเงินไปใช้ส่วนตัว					
มิ.ย.	10	เงินสด	111	100,000	-		
		ลูกหนี้	113			100,000	-
		ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้เป็นเงินสด					
ก.ค.	25	ค่าไฟฟ้า	511	3,000	-		
		เงินสด	111			3,000	-
		จ่ายค่าไฟฟ้าเป็นเงินสด					

สมุดรายวันทั่วไป

หน้า 1

วันเดือนปี		รายการ	เลขที่ บัญชี	เดบิต		เครดิต	
25x1							
ส.ค.	1	เงินฝากธนาคาร	112	200,000	-		
		เจ้าหน้าที่เงินกู้	221			200,000	-
		กิจการกู้เงินจากธนาคาร					
ก.ย.	1	พันธบัตรรัฐบาล	123	60,000	-		
		เงินสด	111			60,000	-
		ซื้อพันธบัตรรัฐบาลเป็นเงินสด					
ต.ค.	1	เงินสด	111	60,000	-		
		รายได้ค่าทำบัญชี	411			60,000	-
		ได้รับค่าทำบัญชีเป็นเงินสด					
พ.ย.	1	ค่าเบี้ยประกัน	512	18,000	-		
		เงินสด	111			18,000	-
		จ่ายค่าเบี้ยประกันเป็นเงินสด					
พ.ย.	15	เงินฝากธนาคาร	112	50,000	-		
		เงินสด	111			50,000	-
		นำเงินสดฝากธนาคาร					
ธ.ค.	15	ลูกหนี้	113	100,000	-		
		รายได้ค่าทำบัญชี	411			100,000	-
		ส่งบิลเรียกเก็บเงินจากลูกหนี้ที่ยัง ไม่ได้รับชำระ					
ธ.ค.	31	เงินเดือน	513	60,000	-		
		เงินสด	111			60,000	-
		จ่ายเงินเดือนพนักงานเป็นเงินสด					

ประโยชน์ของสมุดบันทึกรายการขั้นต้น

การบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นทุกรายการของแต่ละวัน ในสมุดบันทึกรายการขั้นต้นไม่ว่าจะเป็นสมุดรายวันเฉพาะหรือสมุดรายวันทั่วไปมีประโยชน์ต่อกิจการ ดังนี้

1. สามารถบันทึกรายการค้าได้ครบถ้วน
2. สามารถตรวจสอบได้ว่ารายการค้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้มีการบันทึกไว้ครบถ้วน
3. สามารถตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกรายการ
4. สามารถใช้เป็นแหล่งอ้างอิงการบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นในแต่ละวันครบ
5. สามารถตรวจสอบข้อผิดพลาดได้ง่าย
6. สามารถแบ่งแยกหน้าที่การบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้น
7. สามารถสรุปผลการวิเคราะห์หรือรายการค้าเพื่อบันทึกรายการทางบัญชี

สมุดบันทึกรายการขั้นปลาย

สมุดบันทึกรายการขั้นปลายหรือบัญชีแยกประเภท (ledger) เป็นสมุดบัญชีที่ใช้บันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นโดยแยกแต่ละรายการไว้เป็นหมวดหมู่หรือประเภทเพื่อความสะดวกในการนำข้อมูลไปใช้ในการวัดผลการดำเนินงานและการแสดงฐานะทางการเงินของกิจการ

ประเภทของสมุดบันทึกรายการขั้นปลาย

1. สมุดบัญชีแยกประเภทย่อย
2. สมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป

สมุดบัญชีแยกประเภทแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

2.1 บัญชีแบบมาตรฐาน (standard account form)

ชื่อบัญชี

เลขที่

วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	เดบิต	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต

2.2 บัญชีแบบแสดงยอดคงเหลือ (balance account form)

ชื่อบัญชี

เลขที่

วัน เดือน ปี	รายการ	หน้าบัญชี	เดบิต	เครดิต	ยอดคงเหลือ

ลูกหนี้

เลขที่ 113

วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต		วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต	
25x1						25x1					
มี.ค.	31	รายได้	รว.1	200,000	-	มี.ย.	10	เงินสด	รว.1	100,000	-
ธ.ค.	15	รายได้	รว.1	100,000	-						
				300,000	-						
										200,000	

วัสดุสำนักงาน

เลขที่ 114

วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต		วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต	
25x1						25x1					
ม.ค.	15	เงินสด	รว.1	10,000	-						
มี.ค.	15	เจ้าหนี้	รว.1	5,000	-						
				15,000	-						
										15,000	

อาคาร

เลขที่ 121

วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต		วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต	
25x1						25x1					
ม.ค.	1	ทุน - กนกวรณ	รว.1	500,000	-						
										500,000	

อุปกรณ์สำนักงาน

เลขที่ 122

วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต		วันเดือนปี		รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต	
25x1						25x1					
ก.พ.	1	เจ้าหนี้	รว.1	60,000	-						

60,000

พันธบัตรรัฐบาล

เลขที่ 123

วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต
25x1 ก.ย. 1	เงินสด	รว.1	60,000	25x1			
	60,000						

เจ้าหนี้

เลขที่ 211

วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต
25x1				25x1			
				ก.พ. 1	อุปกรณ์	รว.1	60,000 -
				มี.ค. 15	วัสดุสำนักงาน	รว.1	5,000 -
							65,000 -
					65,000		

เจ้าหนี้เงินกู้

เลขที่ 221

วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต
25x1				25x1			
				ส.ค. 1	เงินฝากธนาคาร	รว.1	200,000 -
					200,000		

ทุน - น.ส.กนกวรรณ

เลขที่ 311

วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เดบิต	วันเดือนปี	รายการ	หน้า บัญชี	เครดิต
25x1				25x1			
				ม.ค. 1	เงินสด	รว.1	300,000 -
					อาคาร	รว.1	500,000

รูปแบบของงบทดลองมีลักษณะ ดังนี้

ชื่อกิจการ

งบทดลอง

ณ วันที่

หน่วย: บาท

ชื่อบัญชี	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต

ตัวอย่างที่ 4.5 การจัดทำงบทดลองของ “กนกวรรณการบัญชี” โดยการนำยอดคงเหลือในบัญชีแยกประเภทต่าง ๆ จากตัวอย่างที่ 4.4 มาจัดทำได้ ดังนี้

กนกวรรณการบัญชี

งบทดลอง

ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25X1

หน่วย: บาท

ชื่อบัญชี	เลขที่บัญชี	เดบิต	เครดิต
เงินสด	111	255,000	
เงินฝากธนาคาร	112	250,000	
ลูกหนี้	113	200,000	
วัสดุสำนักงาน	114	15,000	
อาคาร	121	500,000	
อุปกรณ์สำนักงาน	122	60,000	
พันธบัตรรัฐบาล	123	60,000	
เจ้าหนี้	211		65,000
เจ้าหนี้เงินกู้	221		200,000
ทุน – กนกวรรณ	311		800,000

ถอนใช้ส่วนตัว	312	4,000	
รายได้ค่าบริการ	411		360,000
ค่าไฟฟ้า	511	3,000	
ค่าเบี้ยประกัน	512	18,000	
เงินเดือน	513	60,000	
		1,425,000	1,425,000

ประโยชน์ของบทดลอง

การจัดทำงบทดลองมีประโยชน์ต่อผู้จัดทำ ดังนี้

1. เพื่อช่วยพิสูจน์ความถูกต้องของการบันทึกรายการทางบัญชีตามระบบบัญชีที่ว่าได้ทำการบันทึกรายการค้าทางด้านเดบิตและด้านเครดิตถูกต้องหรือไม่
2. เพื่อช่วยป้องกันความผิดพลาดของการบันทึกบัญชีหรือหากเกิดข้อผิดพลาดขึ้นก็จะทำให้การค้นหาหรือการตรวจสอบทำได้ง่ายขึ้น
3. เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่ช่วยทำให้เกิดความสะดวกต่อการจัดทำงบการเงิน
4. เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการปิดบัญชีเมื่อวันสิ้นรอบระยะเวลาบัญชี
5. เพื่อสรุปยอดคงเหลือของบัญชีต่าง ๆ

การจัดทำงบการเงิน

เมื่อกิจการได้จัดทำงบทดลองถูกต้องแล้ว หากกิจการไม่มีการปรับปรุงหรือแก้ไขข้อผิดพลาดรายการทางบัญชี ก็สามารถนำข้อมูลจากงบทดลองมาจัดทำงบการเงินซึ่ง ได้แก่ งบกำไรขาดทุน และงบแสดงฐานะการเงิน ดังตัวอย่างที่ 4.6 และตัวอย่างที่ 4.7 ดังนี้

ตัวอย่างที่ 4.6 การจัดทำงบกำไรขาดทุน ของ “กนกวรรณการบัญชี” โดยการนำยอดคงเหลือในบัญชีต่าง ๆ ของงบทดลอง จากตัวอย่างที่ 4.5 มาจัดทำแสดงได้ ดังนี้

กนกวรรณการบัญชี
งบกำไรขาดทุน
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 25X1

หน่วย: บาท

รายได้

รายได้ค่าบริการ	360,000
-----------------	---------

	รวมรายได้	360,000
หัก ค่าใช้จ่าย		
	ค่าไฟฟ้า	3,000
	ค่าเบี้ยประกัน	18,000
	เงินเดือน	60,000
	รวมค่าใช้จ่าย	<u>81,000</u>

กำไร (ขาดทุน) สุทธิ 279,000

ตัวอย่างที่ 4.7 การจัดทำงบแสดงฐานะการเงิน ของ “กนกวรรณการบัญชี” โดยการนำยอดคงเหลือของบัญชีต่าง ๆ ของงบทดลอง จากตัวอย่างที่ 4.5 และงบกำไรขาดทุนจากตัวอย่างที่ 4.6 มาจัดทำแสดงได้ ดังนี้

กนกวรรณการบัญชี
งบแสดงฐานะการเงิน
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25X1

หน่วย: บาท

<u>สินทรัพย์</u>		
สินทรัพย์หมุนเวียน		
	เงินสด	255,000
	เงินฝากธนาคาร	250,000
	ลูกหนี้	200,000
	วัสดุสำนักงาน	<u>15,000</u>
	รวมสินทรัพย์หมุนเวียน	720,000
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียน		
	อาคาร	500,000
	อุปกรณ์สำนักงาน	60,000
	พันธบัตรรัฐบาล	<u>60,000</u>
	รวมสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน	620,000
	รวมสินทรัพย์ทั้งสิ้น	<u>1,340,000</u>
หนี้สินและส่วนของผู้ถือหุ้น		
หนี้สินหมุนเวียน		
	เจ้าหนี้	65,000
หนี้สินไม่หมุนเวียน		
	เจ้าหนี้เงินกู้	<u>200,000</u>

รวมหนี้สิน		265,000
ส่วนของเจ้าของ		
ทุน – กนกวรณ	800,000	
บวก กำไรสุทธิ	<u>279,000</u>	
	1,079,000	
หัก ถอนใช้ส่วนตัว	<u>4,000</u>	<u>1,075,000</u>
รวมหนี้สินและส่วนของเจ้าของ		<u>1,340,000</u>

ตัวอย่างที่ 4.8 การแสดงความสัมพันธ์ของงบกำไรขาดทุน กับงบแสดงฐานะการเงิน ของ “สำนักงานทำบัญชีกนกวรณ” โดยแสดงรายการอย่างย่อ ดังนี้

กนกวรณการบัญชี
งบกำไรขาดทุน
สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 31 ธันวาคม 25X1

	หน่วย: บาท
รายได้	360,000
ค่าใช้จ่าย	<u>81,000</u>
กำไร (ขาดทุน) สุทธิ	<u>- 279,000</u>

กนกวรณการบัญชี
งบแสดงฐานะการเงิน
ณ วันที่ 31 ธันวาคม 25X1

	หน่วย: บาท
สินทรัพย์	
สินทรัพย์หมุนเวียนรวม	720,000
สินทรัพย์ไม่หมุนเวียนรวม	<u>620,000</u>
รวมสินทรัพย์	<u>1,340,000</u>
หนี้สินและส่วนของเจ้าของ	
หนี้สินหมุนเวียนรวม	65,000
หนี้สินไม่หมุนเวียนรวม	<u>200,000</u>
รวมหนี้สิน	265,000
ส่วนของเจ้าของ	
ทุน – กนกวรณ	800,000

บวก	กำไรสุทธิ (มาจากงบกำไรขาดทุน)	279,000	
		1,079,000	
หัก	ถอนใช้ส่วนตัว	4,000	
	รวมส่วนของเจ้าของ		1,075,000
	รวมหนี้สินและส่วนของเจ้าของ		1,340,000

สรุป

การบันทึกรายการทางบัญชี จะวิเคราะห์ถึงผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางเพิ่มขึ้นหรือลดลงของหมวดบัญชีสินทรัพย์ หนี้สิน ส่วนของเจ้าของ รายได้ และค่าใช้จ่าย สมุดบันทึกรายการขั้นต้น เป็นสมุดบัญชีที่ใช้บันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้นโดยเรียงลำดับตามเหตุการณ์เกิดของรายการก่อนหลังโดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมุดรายวันเฉพาะและสมุดรายวันทั่วไป

สมุดบันทึกรายการขั้นปลายหรือสมุดบัญชีแยกประเภท เป็นสมุดบัญชีที่ใช้จดบันทึกรายการค้าที่เกิดขึ้น โดยแยกแต่ละรายการไว้เป็นหมวดหมู่ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมุดบัญชีแยกประเภทย่อยและสมุดบัญชีแยกประเภททั่วไป

การผ่านรายการบัญชี เป็นการนำเอารายการที่ปรากฏในสมุดรายวันผ่านไปบัญชีแยกประเภทที่เกี่ยวข้องและมีการอ้างอิงที่มาของรายการนั้น ๆ

ยอดคงเหลือของบัญชีแยกประเภทหมายถึงผลต่างของยอดรวมทางด้านเดบิตและด้านเครดิตถ้ายอดรวมทางด้านเดบิตมากกว่าเครดิตผลต่างคือยอดคงเหลือทางด้านเดบิตหรือยอดดุลเดบิตและในทางตรงกันข้ามถ้ายอดรวมทางด้านเครดิตมากกว่าเดบิตผลต่างคือยอดคงเหลือทางด้านเครดิตหรือยอดดุลเครดิตและในการหายยอดคงเหลือจะรวมยอดด้วยดินสอด (pencil footing)

งบทดลองเป็นงบที่จัดทำขึ้นเพื่อพิสูจน์ความถูกต้องของการบันทึกบัญชีตามระบบบัญชีคู่